

Національне та міжнародне законодавство про документування воєнних злочинів проти довкілля

Ольга Юрченко

Кафедра історії та документознавства
Національний авіаційний університет
Київ, Україна
yurchenko155@ukr.net

The article is devoted to the study of war crimes against the environment according to national and international legal documents. Such concepts as "war crime", "environment", "ecocide" are characterized in accordance with international and national legal documents. The problem of forming certain requirements for the procedure of documenting war crimes against the environment, especially in the conditions of armed conflicts, is raised.

Key words: war crime, environment, war crimes against the environment.

ВСТУП

За час повномасштабного російського вторгнення в Україну агресором було вчинено багато воєнних злочинів, зокрема проти довкілля. Воєнні злочини проти довкілля – це дії, вчинені під час збройних конфліктів, які призводять до серйозної, довготривалої та масштабної шкоди довкіллю. Ці дії вважаються порушенням міжнародного гуманітарного права і заборонені з метою мінімізації впливу воєнних конфліктів на довкілля та захисту цивільного населення та екосистем. Країна – агресор повинна бути притягнена до відповідальності з скоєні злочини. У зв'язку з цим набуває особливого значення проблема документування воєнних злочинів та передачі їх до компетентних органів з метою притягнути винних до відповідальності. Ці проблеми знайшли своє відображення у наукових розвідках таких авторів як О.Баганець, О.Гончар, В.Лисик, О.Матвійчук, Т.Павлова,

І.Переписов, К.Продан, В.Репецький та ін. Проте сьогодні ще існують певні правові прогалини щодо проблем злочинів проти довкілля та їх документування, фіксації, розслідування як в українському, та й міжнародному правовому полі.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Для проведення документування воєнних злочинів, перш за все, необхідно визначитись з нормативно-правовими засадами цього процесу.

Проблема воєнних злочинів. Відповідно до міжнародної правової бази основними правовими документами в цьому питанні є Римський статут, на підставі якого діє Міжнародний кримінальний суд (далі РС МКС), Женевська конвенція 1949 р., Конвенція ООН про заборону військового або іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище. (Конвенція ENMOD).

Ст.8 «Воєнні злочини» Римського статуту розглядає воєнний злочин як ««умисне вчинення нападу з усвідомленням того, що такий напад призведе до випадкової загибелі чи поранення цивільних осіб або заподіє шкоди цивільним об'єктам чи масштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу, яка буде явно надмірною в порівнянні з конкретною та безпосередньо очікуваною загальною військовою перевагою»[1]. Україна підписала РС МКС 20.01.2000 р., але не ратифікувала його. Після підписання Україною

Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 р. ратифікація РС МКС є одним із прямих міжнародних зобов'язань нашої країни.

Наступним важливим міжнародним документом є Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище (*ENMOD*). Це один з основних документів ООН, що забороняють його учасникам військово або будь-яке інше вороже використання засобів впливу на навколишнє середовище шляхом навмисного керування природними процесами для зміни динаміки, складу і структури Землі[2].

Женевська конвенція 1949 р. містить кілька положень, які стосуються захисту довкілля під час війни. Так у п. 3 ст. 35 Основних положень зазначається, що «заборонено застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть широкої, довгочасної і серйозної шкоди природному середовищу». У п. 1ст. 35 зафіксовано, що «при веденні воєнних дій має бути виявлена турбота про захист природного середовища від широкої, довгочасної і серйозної шкоди. Такий захист включає заборону використання методів або засобів ведення війни, що мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть такої шкоди природному середовищу й тим самим завдадуть шкоди здоров'ю або виживанню населення». 56 стаття Женевської конвенції присвячена захисту установок і споруд, що містять небезпечні сили, адже саме такі установки і споруди потенційно можуть завдати найбільшої шкоди довкіллю [3].

У березні 2023 р. Європейський парламент визнав необхідність удосконалення злочинів проти довкілля. Зокрема, на міжнародному рівні сьогодні відсутній склад екоциду. Отже, планується його сформувавати і передбачити у ст.8 РС МКС.

Відповідно до національного законодавства злочини проти довкілля регулюються Конституцією України та статтями 438 (воєнні злочини) та 441(екоцид) Кримінального кодексу України. Так ст.50 Конституції України наголошує, що «кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на

відшкодування завданої порушенням цього права шкоди»[4].

Після повномасштабного вторгнення рф в Україну за інформацією міністра захисту довкілля та природних ресурсів Р. Стрільця збитки, завдані навколишньому середовищу склали вже понад 2,2 трлн грн., а кількість злочинів проти природи - 3,6 тис. випадків [5].

27 березня 2024 р. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України презентувало Екологічний договір для України «Зелене майбутнє: Рекомендації щодо відповідальності та відновлення». Екологічний договір – це 50 рекомендацій для України та світової спільноти, які втілюють уніфікований підхід до оцінки впливу російської війни в Україні на довкілля, визначають підходи до компенсації за заподіяну шкоду, а також пропозиції щодо “зеленого” відновлення[6].

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Римський статут Міжнародного кримінального суду. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588.
- [2] Конвенція про заборону військового або будь-якого ворожого використання засобів впливу на природне середовище. Офіційний вебпортал парламенту України (укр.). Процитовано 12 червня 2021. URL <https://www.wikidata.ukua.nina.az/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2>.
- [3] Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів: Протокол I від 8 червня 1977. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#.
- [4] Конституція України (ред.від 01.01.2020). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
- [5] Державна екологічна інспекція України. Збитки довкіллю внаслідок збройної агресії РФ 24.02.2022-19.04.2024. URL: <https://www.dei.gov.ua/post/zavdani-dovkillyu-zbitki-pidkreslyuyut-bezzhalnist-viyskovoi-agresii>.
- [6] Екологічний договір для України. URL: <https://www.ecoleague.net/pres-tsentr>.

